ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι πληροφορίες σε αυτό το κεφάλαιο θα ενισχύσουν τη γνώση του αναγνώστη στους παρακάτω τομείς:

- Διαφορετικοί τύποι παιδιών που κατακτούν δύο γλώσσες
- Πώς το κοινωνιογλωσσικό υπόβαθρο κάθε γλώσσας και η ηλικία εκμάθησής της διαμορφώνουν τη δίγλωσση ανάπτυξη
- Μελέτες περίπτωσης παιδιών που μαθαίνουν δύο γλώσσες, στις οποίες γίνεται αναφορά σε όλο το βιβλίο
- Τι να αναμένει ο αναγνώστης στα κεφάλαια που έπονται

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα παιδιά παρουσιάζουν ποικιλομορφία ως προς τη μορφή, το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξής τους. Διαφέρουν μεταξύ τους με αναρίθμητους τρόπους, γεγονός που ευχαριστεί, προβληματίζει και αποτελεί πρόκληση για τους φροντιστές τους. Αυτές οι διαφορές καθιστούν τα παιδιά μοναδικές οντότητες και την ανατροφή τους πρόκληση αλλά και χαρά ταυτόχρονα. Για εκπαιδευτικούς, ιατρούς, λογοπαθολόγους (SLPs), ψυχολόγους και λοιπούς ενήλικες που παράσχουν υποστήριξη σε παιδιά στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους ιδιότητας το να ληφθούν υπόψη αυτές οι διαφορές αποτελεί ευθύνη η οποία ενδέχεται να είναι ιδιαιτέρως απαιτητική, ιδίως όταν οι αιτίες των διαφορών μεταξύ των παιδιών

δεν άπτονται του επαγγελματικού τους υπόβαθρου. Το παρόν βιβλίο εστιάζει σε παιδιά, τα οποία - πέραν των διαφορών που γενικά απαντώνται μεταξύ των παιδιών κατά την ανάπτυξη – διαφέρουν γλωσσικά και πολιτισμικά. Συγκεκριμένα το βιβλίο εστιάζει σε **άτομα που μαθαίνουν δύο γλώσσες**- παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας, τα οποία μαθαίνουν δύο γλώσσες ταυτόχρονα από τη βρεφική τους ηλικία ή βρίσκονται στη διαδικασία εκμάθησης γλώσσας ως δεύτερης (Γ2), έπειτα από την κατάκτηση της πρώτης γλώσσας (Γ1).

Η ταυτόχρονη κατάκτηση δύο γλωσσών ή η εκμάθηση μιας Γ2 αφού έχει ολοκληρωθεί η κατάκτηση μιας Γ1, δεν αποτελεί κριτήριο για να θεωρηθούν τα παιδιά αυτά εξαιρέσεις στον κανόνα ή ιδιαίτερες περιπτώσεις. Πιθανότατα υπάρχουν τόσα παιδιά στον κόσμο που κατακτούν δύο γλώσσες όσα και μονόγλωσσα (Grosjean, 2000; Tucker, 1998). Αλλά η εκμάθηση δύο γλωσσών κατά τη διάρκεια της βρεφικής και της παιδικής ηλικίας, διαφοροποιεί τις εμπειρίες των παιδιών, στοιχείο που λειτουργεί προσθετικά ως προς τις ατομικές διαφορές τους. Τα παιδιά που κατακτούν δύο γλώσσες συχνά αντιμετωπίζονται ως διαφορετικά, ιδίως σε κοινότητες στις οποίες τα μονόγλωσσα παιδιά θεωρούνται ο κανόνας. Η προκατάληψη υπέρ των μονόγλωσσων παιδιών ενισχύεται από την ύπαρξη περισσότερων ερευνών και θεωριών αναφορικά με τη μονόγλωσση κατάκτηση και τη σχετική έλλειψη ερευνητικού έργου σε δίγλωσσα παιδιά και παιδιά που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη. Στόχος αυτού του βιβλίου είναι να παράσχει μια κριτική ανασκόπηση της έρευνας σχετικά με τη διγλωσσία και την εκμάθηση μιας γλώσσας ως δεύτερης και, με αυτόν τον τρόπο, να καταδείξει πώς τα παιδιά που κατακτούν δύο γλώσσες μπορεί να διαφέρουν και πώς οι διαφορές που παρατηρούνται στην περίπτωση των παιδιών που κατακτούν δυο γλώσσες δεν αποτελούν συνώνυμο ή ευφημισμό *ελλειμμάτων* ή *διαταραχών*. Η οπτική μας είναι ότι δεν υπάρχει μόνο ένας υγιής και φυσιολογικός τρόπος εκμάθησης μιας γλώσσας ή γλωσσών κατά την παιδική ηλικία και ότι η εκμάθηση **δύο γλωσσών** οδηγεί σε διαφορές που πρέπει αφενός να κατανοηθούν καλύτερα, αφετέρου να χαίρουν μεγαλύτερου σεβασμού (Genesee, 2003). Επίσης, θεωρούμε πως το να γνωρίζει κανείς δύο ή περισσότερες γλώσσες και να είναι ικανός να τις χρησιμοποιεί κατάλληλα και αποτελεσματικά αποτελεί προσωπικό, κοινωνικό, επαγγελματικό και κοινωνικό πλεονέκτημα.

Το παρόν βιβλίο επικεντρώνεται στα τυπικά χαρακτηριστικά της γλωσσικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης του γραμματισμού σε παιδιά που κατακτούν δύο γλώσσες σε διαφορετικές συνθήκες (βλ. τη συζήτηση στην επόμενη ενότητα, Παιδιά που Κατακτούν Δύο Γλώσσες). Επίσης, εστιάζει στα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά παιδιών που μαθαίνουν δύο γλώσσες ενώ παρουσιάζουν διαταραχές στη γλώσσα, την επικοινωνία ή την ανάγνωση και εξετάζει κρίσιμα ζητήματα αναφορικά με πρακτικές παρέμβασης και αξιολόγησης σε αυτά τα παιδιά. Ο ορθός εντοπισμός γλωσσικών και αναγνωστικών διαταραχών σε παιδιά που κατακτούν δύο γλώσσες – καθώς και ο καθορισμός στρατηγικών παρέμβασης και εκπαιδευτικού προγραμματισμού για παιδιά που κατακτούν δύο γλώσσες και εμφανίζουν διαταραχές αποτελούν βασικά ζητούμενα του βιβλίου. Ο απώτερος στόχος του βιβλίου είναι να παρουσιαστεί στους γονείς και στους επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά μια ολοκληρωμένη και πλήρως επικαιροποιημένη

σύνθεση του τι αναφέρει η έρευνα σχετικά με την τυπική και μη τυπική δίγλωσση κατάκτηση και την κατάκτηση μιας γλώσσας ως δεύτερης. Η κατανόηση αυτών των πληροφοριών επιτρέπει στους φροντιστές και στους επαγγελματίες να λαμβάνουν ορθές αποφάσεις για ποικίλα ζητήματα, από την επιλογή γλώσσας στο σπίτι και στο σχολείο, ως το να αποφασίσουν σχετικά με την ύπαρξη μιας κλινικά σημαντικής αναπτυξιακής καθυστέρησης ή διαταραχής.

Πίνακας 1.1. Γλωσσολογικοί όροι που χρησιμοποιούνται σε όλο το βιβλίο

Γλωσσολογικός όρος	Ορισμός
Φωνητική	Άρθρωση και αντίληψη των ήχων της ομιλίας- Φυσικές/ακουστικές πτυχές συνομιλιακών γεγονότων
Φωνολογία	Μοτίβα και αντιθέσεις των ήχων της ομιλίας σε μια γλώσσα και κανόνες για τον συνδυασμό των ήχων της ομιλίας σε λέξεις (φωνοτακτικοί περιορισμοί)
Λεξικό	Νοητικό λεξικό/αποθετήριο λέξεων σε μια γλώσσα-Λεξιλόγιο
Μορφολογία	Δομή των λέξεων σε μια γλώσσα (π.χ. η λέξη *γάτες* μπορεί να αναλυθεί σε *γατ-* (λέξη περιεχομένου) και *-ες* [λειτουργικό μόρφημα]). Η γραμματική μορφολογία αναφέρεται σε μορφήματα που εκφράζουν γραμματικά χαρακτηριστικά, όπως τον πληθυντικό αριθμό (π.χ. -οι-ες-α) ή τον παρελθοντικό χρόνο & το πρόσωπο (π.χ. -α) στο *ρώτησα* ή σε αυτόνομες λειτουργικές λέξεις, όπως *ο/η/το/ένας/μία/ένα ή ότι/ αν/ πως*
Σύνταξη	Δομή φράσεων και προτάσεων. Το σύστημα των κανόνων της γραμματικής μιας γλώσσας που καθορίζει τους τρόπους με τους οποίους οι λέξεις συνδυάζονται για να σχηματίσουν φράσεις και προτάσεις με νόημα
Μορφοσύνταξη	Ο γραμματικός τομέας γενικά. Συνδυασμός μορφολογίας και σύνταξης
Σημασιολογία	Νόημα και ερμηνεία στη γλώσσα. Πώς τα γλωσσικά τεμάχια συνδυάζονται για να σχηματίσουν το νόημα των μεμονωμένων λέξεων και πώς οι λέξεις και οι φράσεις συνδυάζονται για να σχηματίσουν το νόημα των προτάσεων
Πραγματολογία	Η γλώσσα σε περικείμενο και η επιρροή της περίστασης στη διαμόρφωση του νοήματος. Η κατανόηση του περικειμένου στο οποίο εκφέρεται ένα εκφώνημα από την πλευρά του ομιλητή και του ακροατή. Πώς η περίσταση της συνομιλίας διαμορφώνει την επιλογή λέξεων και γραμματικής

Πηγές: Fromkin (2006) και O'Grady και Archibald (2016)

Το βιβλίο απευθύνεται κατά κύριο λόγο σε λογοπαθολόγους (SLPs), που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή μέριμνας για τη γλωσσική ανάπτυξη παιδιών με διαταραχές γλώσσας, επικοινωνίας ή ανάγνωσης. Ωστόσο, το κοινό μας περιλαμβάνει επίσης φροντιστές, παιδαγωγούς πρώιμης παιδικής ηλικίας, επαγγελματίες ειδικής αγωγής (συμπεριλαμβανομένων και ειδικών στην ανάγνωση), ψυχολόγους και δασκάλους που εργάζονται με ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά ή παιδιά που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα σε παιδικούς σταθμούς ή στις τάξεις τους, εκπαιδευτικούς μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι επιμορφώνουν τους επαγγελματίες που εργάζονται με αυτά τα παιδιά, παιδιάτρους και κοινωνικούς λειτουργούς, η συμβουλή των οποίων ενδεχομένως ζητηθεί αναφορικά με την υγεία και την ψυχοσωματική ευημερία αυτών των παιδιών. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, οι γονείς ταυτόχρονα δίγλωσσων παιδιών και παιδιών που ομιλούν μια γλώσσα ως δεύτερη αποτελούν επίσης μέρος του κοινού στο οποίο απευθυνόμαστε, καθώς οι γονείς είναι αυτοί κυρίως που ενδιαφέρονται πραγματικά να μάθουν τι γνωρίζουν οι επαγγελματίες για τη δίγλωσση ανάπτυξη. Η ανησυχία του γονέα είναι συχνά το εφαλτήριο της διαδικασίας παραπομπής και οι γονείς είναι αυτοί που πρέπει ουσιαστικά να κατανοήσουν τις συμβουλές που λαμβάνουν από τους επαγγελματίες και να πάρουν σημαντικές αποφάσεις εκ μέρους των παιδιών τους.

Καθώς το κοινό μας είναι ευρύ και ετερογενές ως προς τις γνώσεις που διαθέτουν αναφορικά με την έρευνα, τη θεωρία και την κλινική πρακτική, προσπαθήσαμε να περιορίσουμε τη χρήση τεχνικών όρων. Ωστόσο, όπου κρίθηκε αναγκαίο, δεν αποφύγαμε τεχνικές λεπτομέρειες. Οι κύριες έννοιες εξετάζονται λεπτομερώς στο κείμενο ή σε πλαίσια που παρατίθενται, ενώ οι κύριοι όροι (σε έντονη γραφή) επεξηγούνται σε ένα γλωσσάρι στο τέλος του βιβλίου, ώστε να βοηθηθούν οι αναγνώστες που είναι λιγότερο εξοικειωμένοι με κάποιους από τους όρους που χρησιμοποιούμε. Δεδομένου ότι το βιβλίο αυτό επικεντρώνεται στη γλωσσική ανάπτυξη, οι ορισμοί κάποιων βασικών γλωσσολογικών όρων που χρησιμοποιούνται σε όλο το βιβλίο παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.1. Αυτοί οι όροι περιλαμβάνονται επίσης στο γλωσσάρι.

Επαγγελματική Εμπειρία και Εξειδίκευση των Συγγραφέων

Η επαγγελματική μας εμπειρία εδράζεται στην έρευνα σχετικά με τη δίγλωσση κατάκτηση σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Επιπλέον, είμαστε εκπαιδευτικοί που συμβάλλουμε στο βιβλίο με συγκεκριμένα πεδία ενδιαφέροντος και εμπειρία. Η Johanne Paradis ξεκίνησε την επαγγελματική της καριέρα ως καθηγήτρια της αγγλικής ως δεύτερης γλώσσας. Οι σπουδές της καλύπτουν τα γνωστικά πεδία της γλωσσολογίας, των εκπαιδευτικών εφαρμογών στη δεύτερη γλώσσα, της ψυχολογίας και των διαταραχών επικοινωνίας. Όλη η έρευνά της επικεντρώνεται σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας που κατακτούν δύο γλώσσες τυπικής ανάπτυξης αλλά και με διαταραχές. Η έρευνα της Paradis έχει καλύψει θέματα όπως η ανάπτυξη της Γαλλικής και της Αγγλικής όταν κατακτώνται ταυτόχρονα, η ανάπτυξη της αγγλικής όταν κατακτάται ως δεύτερη γλώσσα από

παιδιά που ανήκουν σε μειονοτικές γλωσσικά ομάδες καθώς και οι πηγές των ατομικών διαφορών σε αυτή τη διαδικασία. Η έρευνα της Paradis έχει επίσης επικεντρωθεί στα γλωσσολογικά χαρακτηριστικά των γλωσσικών διαταραχών σε δίγλωσσα παιδιά που ομιλούν Γαλλικά και Αγγλικά και, πιο πρόσφατα, στις διαταραχές γλώσσας και επικοινωνίας σε μαθητές της Αγγλικής ως δεύτερης γλώσσας. Ένας σημαντικός στόχος στην έρευνα της Paradis είναι το να αναπτυχθούν μέθοδοι αποτελεσματικής διαφοροποίησης μεταξύ των τυπικά αναπτυσσόμενων ατόμων που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα και αυτών που εμφανίζουν γλωσσικές διαταραχές και σε ένα πλαίσιο αξιολόγησης. Ένας επιπρόσθετος στόχος είναι να τεκμηριωθεί η ικανότητα κατάκτησης δύο γλωσσών και να αποτυπωθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γλωσσικής ανάπτυξης στην πρώτη και δεύτερη γλώσσα σε παιδιά με διαταραχές γλώσσας και επικοινωνίας. Η Paradis έχει διεξάγει πολυάριθμα σεμινάρια και εργαστήρια που αφορούν τη διγλωσσία σε παιδιά, την εκμάθηση μιας Γ2 από παιδιά καθώς και ζητήματα αναφορικά με την επαγγελματική πρακτική σε ομάδες λογοπαθολόγων (SLPs) και εκπαιδευτικών στις Ηνωμένες Πολιτείες και στον Καναδά σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Οι σπουδές του Fred Genesee είναι στο γνωστικό πεδίο της ψυχολογίας. Συνολικά, οι ερευνητικοί στόχοι και τα επαγγελματικά του ενδιαφέροντα αφορούν τη διερεύνηση της γλωσσικής ικανότητας στα παιδιά, εξετάζοντας τη γλωσσική ανάπτυξη ατόμων που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη, καθώς και σε ταυτόχρονα δίγλωσσα άτομα σε διαφορετικές περιστάσεις - στο σχολείο, στο σπίτι, υπό συνθήκες διατήρησης της Γ1 ή απώλειάς της, μεταξύ άλλων. Πιο συγκεκριμένα, έχει διεξάγει σημαντικό ερευνητικό έργο σχετικά με την αποτελεσματικότητα της εμβάπτισης και των δίγλωσσων μορφών εκπαίδευσης για άτομα που ανήκουν σε μειονοτικές ή πλειονοτικές γλωσσικά κοινότητες στη Βόρεια Αμερική. Σε διεθνές επίπεδο, έχει υπηρετήσει ως σύμβουλος σε δίγλωσσα σχολεία σε διάφορες χώρες ανά την υφήλιο. Η έρευνά του έχει επίσης επικεντρωθεί στη γλωσσική ανάπτυξη παιδιών που κατακτούν δύο γλώσσες ταυτόχρονα κατά την προσχολική ηλικία, προκειμένου να διερευνηθεί κατά πόσο η εκμάθηση δύο γλωσσών σε αυτή την περίοδο θέτει την ανάπτυξη του παιδιού σε κίνδυνο. Το τελευταίο διάστημα, η ερευνητική του δραστηριότητα έχει επικεντρωθεί στη γλωσσική ανάπτυξη παιδιών διακρατικής υιοθεσίας καθώς και στη μελέτη της κατάκτησης της ανάγνωσης και των αναγνωστικών διαταραχών σε παιδιά που μαθαίνουν μια Γ2. Έχει αναλάβει τη συγγραφή και επιμέλεια πληθώρας επιστημονικών βιβλίων για εκπαιδευτικούς που εργάζονται με δίγλωσσους μαθητές και μαθητές που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα.

Η Martha B. Crago εργάστηκε για πολλά έτη ως λογοπαθολόγος (SLP) και ήταν υπεύθυνη κλινικής εκπαίδευσης στον τομέα Λογοπαθολογίας του Πανεπιστημίου McGill, πριν την ολοκλήρωση του διδακτορικού της στις επιστήμες της επικοινωνίας και των διαταραχών της στο Πανεπιστήμιο McGill. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη γλωσσική ανάπτυξη και στην πολιτισμική ταυτότητα, καθώς και στη δια-γλωσσική φύση της κατάκτησης σε παιδιά τυπικής γλωσσικής ανάπτυξης ή παιδιά με γλωσσικές διαταραχές. Η ερευνητική δραστηριότητα της ιδίας και των φοιτητών της έλαβε χώρα σε σπίτια και σχολεία

διάφορων κοινοτήτων Αυτοχθόνων Καναδών, καθώς και σε τυπικά δείγματα παιδικών πληθυσμών στον Καναδά. Επιπροσθέτως, είναι Υποδιευθύντρια Έρευνας στο Πανεπιστήμιο McGill.

ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΚΤΟΥΝ ΔΥΟ ΓΛΩΣΣΕΣ

Οι όροι παιδιά που κατακτούν δύο γλώσσες και άτομα που μαθαίνουν δύο γλώσσες χρησιμοποιούνται γενικά σε ολόκληρο το βιβλίο για να αναφερθούμε σε μια ποικιλόμορφη ομάδα ατόμων που μαθαίνουν μια γλώσσα. Πριν προχωρήσουμε στα επόμενα κεφάλαια, περιγράφουμε ποιοι είναι αυτοί οι μαθητές και γιατί ενίοτε χρειάζεται να αναγνωρίζονται ως ξεχωριστές ομάδες. Για τους σκοπούς αυτού του βιβλίου, τα παιδιά που κατακτούν δύο γλώσσες μπορεί να διαφέρουν το ένα από το άλλο σε δύο σημαντικά σημεία: 1) εάν είναι μέλη μιας πλειονοτικής εθνογλωσσικής κοινότητας ή μιας μειονοτικής εθνογλωσσικής κοινότητας και 2) εάν έχουν μάθει δύο γλώσσες ταυτόχρονα από τη βρεφική ηλικία ή έχουν μάθει μια Γ2 αφότου η Γ1 τους έχει κατακτηθεί. Το σημείο τομής μεταξύ των δύο παραμέτρων, του κοινωνικού κύρους της γλώσσας και της ηλικίας κατά την κατάκτηση, παρουσιάζεται στην Εικόνα 1.1. Αν και υπάρχουν διαφορές μεταξύ των παιδιών που ανήκουν σε κάθε μια από τις τέσσερις ευρείες κατηγορίες οι οποίες προκύπτουν από τις βασικές αυτές παραμέτρους, αυτές οι κατηγορίες αποτελούν σημείο αναφοράς σε ολόκληρο το βιβλίο.

	Πλειονοτική γλώσσα	**Μειονοτική γλώσσα**
Ταυτόχρονοι δίγλωσσοι	Και οι δύο γλώσσες ομιλούνται ευρέως και έχουν υψηλό κοινωνικό κύρος. Η κατάκτηση και των δύο γλωσσών πραγματοποιείται πριν την ηλικία των 3 ετών.	Μία ή και οι δύο γλώσσες δεν ομιλούνται ευρέως και δεν έχουν υψηλό κοινωνικό κύρος. Η κατάκτηση και των δύο γλωσσών πραγματοποιείται πριν την ηλικία των 3 ετών.
Άτομα που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη/ διαδοχικά δίγλωσσοι	Η πρώτη γλώσσα ομιλείται ευρέως και έχει υψηλό κοινωνικό κύρος. Σχολική εκπαίδευση μέσω της δεύτερης γλώσσας - μπορεί να είναι η πλειονοτική ή η μειονοτική γλώσσα της κοινότητας.	Η πρώτη γλώσσα δεν ομιλείται ευρέως ή δεν έχει υψηλό κοινωνικό κύρος. Σχολική φοίτηση μέσω της δεύτερης γλώσσας – είναι συνήθως η πλειονοτική γλώσσα της κοινότητας ή της ευρύτερης περιοχής.

Εικόνα 1.1. Κατηγορίες ατόμων που μαθαίνουν δύο γλώσσες με βάση δύο παραμέτρους: το κοινωνικό κύρος της γλώσσας και την ηλικία κατάκτησης. Παρατηρείστε τη διακεκομμένη γραμμή μεταξύ των παραμέτρων, η οποία δείχνει ότι δεν υπάρχουν σαφώς καθορισμένα όρια μεταξύ αυτών των κατηγοριών.

Μέχρι στιγμής, έχει γίνει αναφορά στην εκμάθηση δύο γλωσσών και όχι στην εκμάθηση πολλαπλών γλωσσών ή στην πολυτροπική (νοηματική και προφορική) εκμάθηση μιας γλώσσας. Υπάρχει ελάχιστο ερευνητικό έργο αναφορικά με τα άτομα που μαθαίνουν πολλές γλώσσες ή μαθαίνουν γλώσσες με διαφορετικές τροπικότητες κατά τη διάρκεια αυτής της πρώιμης περιόδου ανάπτυξης, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των ερευνών σχετικά με την εκμάθηση δύο γλωσσών αφορά στην κατάκτηση προφορικών γλωσσών. Γι' αυτόν τον λόγο, στο παρόν βιβλίο δεν θα επικεντρωθούμε σε αυτούς τους πληθυσμούς (Το Κεφάλαιο 4 συζητά κάποια δεδομένα για πολύγλωσσους μαθητές νεαρής ηλικίας.) Ωστόσο, πολλές από τις πληροφορίες αναφορικά με την ανάπτυξη δύο γλωσσών θα μπορούσαν να ισχύουν και για την ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας σε πολυγλωσσικά και πολυτροπικά περιβάλλοντα.

Κοινωνιογλωσσολογικό Κύρος της Γλώσσας

Μια **πλειονοτική εθνογλωσσική κοινότητα** είναι μια κοινότητα ατόμων που ομιλούν τη γλώσσα που χρησιμοποιείται από τα περισσότερα μέλη της ευρύτερης κοινότητας και/ή είναι μέλη της εθνοτικής ή της πολιτισμικής ομάδας στην οποία ανήκουν τα περισσότερα μέλη της ευρύτερης κοινότητας. Η κοινότητα αυτή θα μπορούσε να είναι μια χώρα ή θα μπορούσε να είναι μια πολιτεία ή ένα γεωγραφικό διαμέρισμα εντός μιας χώρας ή κάποια μικρότερη ενότητα. Η πλειονοτική γλώσσα και κουλτούρα συνήθως τυγχάνουν ιδιαίτερης αναγνώρισης ως επίσημες της κοινότητας αυτής, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, ανεπίσημα, η πλειονοτική γλώσσα και κουλτούρα διαθέτουν υψηλό κοινωνικό κύρος εντός της κοινότητας. Η **πλειονοτική γλώσσα** είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται από τις περισσότερες εφημερίδες και άλλα μέσα, στα δικαστήρια, στα σχολεία και από τα πολιτικά όργανα στην κοινότητα. Παραδείγματα αποτελούν οι Αγγλο-Αμερικανοί στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι Αγγλο-Καναδοί στον Καναδά και οι Γερμανοί με μητρική γλώσσα τη Γερμανική στη Γερμανία. Επίσης, χρησιμοποιούμε τον όρο **πλειονοτική ομάδα** με τον ίδιο τρόπο. Μια **μειονοτική εθνογλωσσική κοινότητα** είναι μια κοινότητα που αποτελείται από άτομα τα οποία ομιλούν μια **μειονοτική γλώσσα** και ανήκουν σε μια μειονοτική κουλτούρα εντός μιας ευρύτερης κοινότητας. Η γλώσσα και η κουλτούρα ενδέχεται να αποτελούν δημογραφική μειοψηφία, να έχουν σχετικά χαμηλή κοινωνική, οικονομική και πολιτική ισχύ ή και τα δύο. Παραδείγματα αποτελούν οι ισπανόφωνοι ή τα άτομα ισπανικής καταγωγής στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι ομιλητές Ινουκτιτούτ ή Καντονέζικων στον Καναδά, οι ομιλητές Ναβάχο στις Ηνωμένες Πολιτείες και οι ομιλητές της Τουρκικής στις Κάτω Χώρες και στη Γερμανία. Επίσης, χρησιμοποιούμε τον όρο **μειονοτική ομάδα** με τον ίδιο τρόπο.

Η διάκριση μεταξύ πλειονότητας και μειονότητας δεν είναι δυαδική, παρά αντιπροσωπεύει τα άκρα σε ένα συνεχές. Για παράδειγμα, κάποιες μειονοτικές γλωσσικές κοινότητες είναι περισσότερο μειονοτικές από άλλες. Η ισπανόφωνη μειονοτική κοινότητα στην Καλιφόρνια βρίσκεται πιο κοντά στο μέσο του συνεχούς από ό, τι η εκεί κοινότητα που ομιλεί Κορεάτικα, επειδή ο απόλυτος αριθμός

των ισπανόφωνων στην Καλιφόρνια τούς προσδίδει συγκεκριμένο κύρος, κάτι το οποίο οι Κορεάτες, που είναι πολύ λιγότεροι αριθμητικά στερούνται. Το κύρος μιας γλώσσας μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την περιοχή στην οποία ζουν οι ομιλητές της. Για παράδειγμα, στον Καναδά, τα άτομα που ομιλούν Γαλλικά ως σύνολο ανήκουν σε μια μειονοτική εθνογλωσσική κοινότητα, αλλά στο γεωγραφικό διαμέρισμα του Κεμπέκ, τα άτομα που ομιλούν Γαλλικά αποτελούν την πλειονότητα. Μιας και η γαλλική είναι μια από τις επίσημες γλώσσες της χώρας, ακόμη και σε περιοχές της όπου οι ομιλητές της γαλλικής αποτελούν ξεκάθαρα αριθμητική μειονότητα απολαμβάνουν μεγαλύτερο κοινωνικό κύρος σε σύγκριση με άλλες μειονοτικές εθνογλωσσικές κοινότητες που δεν έχουν το κοινωνικό κύρος της επίσημης γλώσσας, λόγω της πρόσβασης που έχουν στη γαλλόφωνη εκπαίδευση και στις κυβερνητικές υπηρεσίες (διά νόμου),στα γαλλόφωνα μέσα, τα κυβερνητικά χρηματοδοτούμενα πολιτιστικά κέντρα και τις εκδηλώσεις. Παρομοίως, το κοινωνικό κύρος των ατόμων που ομιλούν Ισπανικά ποικίλλει σημαντικά στις Ηνωμένες Πολιτείες, από τη Νότια Φλόριντα και το Τέξας (όπου είναι σχετικά υψηλό) μέχρι τις Μεσοδυτικές ή Βορειοδυτικές Πολιτείες (όπου είναι σχετικά χαμηλό). Ωστόσο, τα Ισπανικά δεν είναι επίσημη γλώσσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και συχνά συσχετίζονται με νεοαφιχθείσες κοινότητες πληθυσμού στη χώρα και, ως εκ τούτου, δεν έχουν το ίδιο κοινωνικό κύρος με τα Γαλλικά στον Καναδά, ανεξάρτητα από τον αριθμό των ομιλητών της περιοχής.

Η διάκριση μεταξύ πλειονοτικής και μειονοτικής ομάδας είναι σημαντική ως προς την πρόβλεψη των αποτελεσμάτων της γλωσσικής ανάπτυξης στα παιδιά. Για παράδειγμα, ο αριθμός και το κοινωνικό κύρος των μελών μιας κοινότητας ομιλητών μπορεί να καθορίσει τις ευκαιρίες ενός παιδιού για συχνό, ποικίλο και πλούσιο γλωσσικό εισερχόμενο σε μια συγκεκριμένη γλώσσα καθώς και για την πρόσβαση του στην εκπαίδευση στη γλώσσα αυτή. Θα μπορούσε επίσης να επιδράσει σε διαφορετικό βαθμό το κίνητρο των ομιλητών ως προς τη διατήρηση της γλώσσας καθώς και τη στάση τους απέναντι στην εθνογλωσσική κοινότητα ή στις εθνογλωσσικές κοινότητες καταγωγής τους. Όσο περισσότερο μια γλώσσα και μια κουλτούρα θεωρούνται μειονοτικές, τόσο πιο ευάλωτες ενδέχεται να είναι στη φθορά και στην απώλεια, καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν. Αυτό το φαινόμενο συζητείται λεπτομερώς στο Κεφάλαιο 7.

Ηλικία Κατάκτησης της Κάθε Γλώσσας

Όταν αναφερόμαστε σε **ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά**, εννοούμε τα παιδιά που έχουν εκτεθεί και τους έχει δοθεί η δυνατότητα να μάθουν δύο γλώσσες από τη γέννησή τους ή λίγο αργότερα. Τα ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά ιδανικά εκτίθενται και στις δύο γλώσσες σχετικά σταθερά από την αρχή αλλά αυτό σπάνια σημαίνει ότι εκτίθενται και στις δύο ισορροπημένα. Αναφερόμαστε πιο συγκεκριμένα στις επιπτώσεις της ανισοβαρούς έκθεσης σε δύο γλώσσες στα Κεφάλαια 4 και 5. Όταν αναφερόμαστε σε **άτομα που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη**, εννοούμε τα παιδιά, που έχουν ήδη επιτύχει σημαντική πρόοδο αναφορικά με τη κατάκτηση μίας γλώσσας, όταν ξεκινούν την κατάκτηση μιας Γ2. Σε αυτά τα

παιδιά συχνά αναφερόμαστε και με τον όρο **διαδοχικά δίγλωσσα παιδιά** ή *διαδοχικά δίγλωσσα άτομα (successive/ sequential bilinguals).*

Δεν υπάρχει κάποιο καθοριστικό ορόσημο στην ανάπτυξη το οποίο να διαφοροποιεί ξεκάθαρα μεταξύ των ταυτόχρονα δίγλωσσων και των παιδιών που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη. Οι ερευνητές έχουν προτείνει διαφορετικά ηλικιακά σημεία διάκρισης μεταξύ των ομάδων που κυμαίνονται από τη γέννηση έως τα 5 έτη και συχνά αυτά προτείνονται με βάση το εάν προκύπτουν διαφορές στη γλωσσική ικανότητα μεταξύ ενηλίκων λόγω διαφορών στην ηλικία κατάκτησης κατά τα προσχολικά τους έτη (βλ. Nicoladis, 2018, για μια επισκόπηση της βιβλιογραφίας). Σε αυτό το βιβλίο, θεωρήσαμε κατά προσέγγιση τα 3 έτη της ηλικίας ως κρίσιμο σημείο διάκρισης για λόγους που σχετίζονται με την αναμενόμενη ανάπτυξη. Μια Γ1 μπορεί να κατακτηθεί ικανοποιητικά όσον αφορά στο λεξιλόγιο και στη γραμματική στα 3 πρώτα έτη, επομένως, το να γνωρίζει ήδη και να ομιλεί κανείς μια γλώσσα καθώς και το να είναι νευρογνωστικά πιο ώριμος μπορεί εμφανώς να επηρεάσει την εκμάθηση της Γ2 (βλ. Κεφάλαιο 6). Αυτή η επίδραση είναι λιγότερο προφανής αν μια πρόσθετη γλώσσα εισαχθεί στο περιβάλλον ενός παιδιού στην ηλικία, για παράδειγμα, των 12 μηνών. Ωστόσο, είναι σημαντικό να επισημανθεί το ότι - όπως και με την παράμετρο του κοινωνικού κύρους της πλειονοτικής-μειονοτικής γλώσσας - η επίδραση της ηλικίας κατάκτησης στην ανάπτυξη της γλώσσας βρίσκεται επίσης σε ένα συνεχές.

Το εάν τα παιδιά είναι ταυτόχρονα δίγλωσσα ή μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη είναι σημαντικό κατά την αξιολόγηση της προόδου που έχουν κάνει τα παιδιά αυτά αναφορικά με τις γλώσσες τους. Εξ ορισμού, σε μια ομάδα συνομήλικων δίγλωσσων ατόμων, οι ταυτόχρονα δίγλωσσοι θα είχαν περισσότερη εμπειρία και στις δύο γλώσσες τους σε σύγκριση με την εμπειρία που θα είχαν τα άτομα που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη αναφορικά με τη Γ2, εφόσον δε μεταβάλλονται οι υπόλοιπες παράμετροι. Αναμένεται ότι τα παιδιά θα βρίσκονται σε πιο προχωρημένο επίπεδο σε μια γλώσσα, όταν έχουν περισσότερη εμπειρία μαθαίνοντάς τη (βλ. Κεφάλαια 4 και 6). Επιπρόσθετα, τα ταυτόχρονα δίγλωσσα άτομα εκτίθενται και στις δύο γλώσσες από πολύ νωρίς στη ζωή τους και, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η ηλικία κατά την οποία τα παιδιά εκτίθενται για πρώτη φορά σε μια γλώσσα μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Τέλος, η διάκριση ανάμεσα σε ταυτόχρονα δίγλωσσα άτομα και άτομα που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη θα μπορούσε να σηματοδοτήσει διαφορές στα πλαίσια στα οποία χρησιμοποιείται η κάθε γλώσσα. Τα ταυτόχρονα δίγλωσσα άτομα πιο συχνά κατακτούν τις δύο γλώσσες στο σπίτι, ενώ τα άτομα που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη συχνά ομιλούν μια άλλη γλώσσα στο σπίτι και μια άλλη στο σχολείο και την κοινότητα.

Αξιοποιώντας τη διάκριση μεταξύ πλειονοτικών-μειονοτικών ομάδων και μεταξύ ταυτόχρονα δίγλωσσων και ατόμων που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι τα παιδιά που κατακτούν δύο γλώσσες μπορούν να διαχωριστούν σε τέσσερις ευρείες υποκατηγορίες, όπως φαίνεται στην Εικόνα 1.1:

1. Παιδιά από μια πλειονοτική εθνογλωσσική ομάδα που έχουν μάθει ή μαθαίνουν δύο πλειονοτικές γλώσσες ταυτόχρονα από τη γέννησή τους ή τουλάχιστον μία πριν τα 3 πρώτα έτη ηλικίας τους.
2. Παιδιά από μια πλειονοτική εθνογλωσσική ομάδα που έχουν μάθει ή μαθαίνουν μια Γ2 μετά την ανάπτυξη της Γ1 σε ένα σημαντικό βαθμό. Η Γ2 θα μπορούσε να είναι μια πλειονοτική ή μειονοτική γλώσσα της κοινότητας.
3. Παιδιά από μια μειονοτική εθνογλωσσική ομάδα που έχουν μάθει ή μαθαίνουν δύο γλώσσες ταυτόχρονα από τη γέννησή τους ή τουλάχιστον πριν τα 3 έτη ηλικίας τους. Η μία γλώσσα θα μπορούσε να είναι μια πλειονοτική γλώσσα.
4. Παιδιά από μια μειονοτική εθνογλωσσική ομάδα που έχουν μάθει ή μαθαίνουν μια Γ2, μετά την ανάπτυξη της Γ1 σε ένα σημαντικό βαθμό. Η Γ2 είναι κατά κανόνα η πλειονοτική γλώσσα και η γλώσσα του σχολείου..

Παιδιά Διακρατικής Υιοθεσίας

Στο Κεφάλαιο 8 γίνεται συζήτηση για τη γλωσσική ανάπτυξη παιδιών διακρατικής υιοθεσίας (ΔΥ), τα οποία μερικές φορές αναφέρονται και ως παιδιά που μαθαίνουν μια δεύτερη πρώτη γλώσσα. Αυτά τα παιδιά που έχουν υιοθετηθεί από οικογένειες οι οποίες ομιλούν μια γλώσσα που είναι διαφορετική από αυτή στην οποία έχουν εκτεθεί πριν την υιοθεσία (π.χ. παιδιά που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν κατά το πρώτο έτος ζωής τους στην Κίνα αλλά υιοθετήθηκαν από αγγλόφωνες οικογένειες στον Καναδά ή στις Ηνωμένες Πολιτείες).

Η υποθετική περίπτωση που περιλαμβάνεται στην επόμενη ενότητα του βιβλίου αφορά σε ένα κορίτσι που υιοθετήθηκε από τη Ρωσία και, ως εκ τούτου, είχε εκτεθεί στα Ρωσικά, πριν ξεκινήσει να μαθαίνει Αγγλικά ως τη «δεύτερη πρώτη γλώσσα» της. Αυτά τα παιδιά αποτελούν μοναδικές περιπτώσεις παιδιών που μαθαίνουν δύο γλώσσες, επειδή συνήθως σταματούν να μαθαίνουν την πρώτη ή μητρική τους γλώσσα με το που υιοθετούνται και εκτίθενται στη γλώσσα που ομιλούν οι θετές οικογένειές τους. Αυτά τα παιδιά αποτελούν ενδιαφέρουσες περιπτώσεις, καθώς συχνά θεωρείται ότι ενδέχεται να παρουσιάσουν γλωσσική καθυστερήση ή διαταραχές στη γλωσσική τους ανάπτυξη. Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για αυτό: 1) συχνά βιώνουν κοινωνική και σωματική στέρηση πριν την υιοθεσία, 2) ο τερματισμός της κατάκτησης της μητρικής γλώσσας θα μπορούσε να υπονομεύσει τις βάσεις της εκμάθησης μιας νέας γλώσσας σε νευρογνωστικό επίπεδο, σύμφωνα με ορισμένες θεωρίες γλωσσικής κατάκτησης και 3) η έκθεσή τους στη νέα γλώσσα καθυστερεί, μολονότι βρίσκεται εντός της τυπικής κρίσιμης περιόδου για την εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας. Όλα αυτά τα ζητήματα αναλύονται περαιτέρω στο Κεφάλαιο 8.

Είναι δύσκολο να κατηγοριοποιήσουμε τα παιδιά διακρατικής υιοθεσίας με τη χρήση συμβατικής ορολογίας ή με το δικό μας αναλυτικό σχήμα, όπως παρουσιάζεται στην Εικόνα 1.1. Αυτά τα παιδιά διαφέρουν από τα ταυτόχρονα δίγλωσσα

άτομα, επειδή – παρόλο που πολλά μαθαίνουν τη γλώσσα της θετής οικογένειας εντός του πρώτου ή του δεύτερου έτους της ζωής τους – διακόπτουν την κατάκτηση της μητρικής τους γλώσσας και καθυστερούν χρονικά ως προς την έναρξη της εκμάθησης της νέας γλώσσας. Διαφέρουν ωστόσο και από τα τυπικά άτομα που μαθαίνουν μια δεύτερη γλώσσα τα οποία συνεχίζουν να κατακτούν και να χρησιμοποιούν τη Γ1 τους. Ωστόσο, η δεύτερη πρώτη γλώσσα τους είναι συνήθως μια πλειονοτική γλώσσα. Επί του παρόντος, η έρευνα σχετικά με τα παιδιά διακρατικής υιοθεσίας δεν είναι επαρκής ώστε να καθοριστεί με βεβαιότητα το εάν η κατάκτηση της γλώσσας σε αυτά τα παιδιά προσομοιάζει με εκείνη των παιδιών που μαθαίνουν μια επιπλέον γλώσσα από τη γέννηση, όπως συμβαίνει με τα ταυτόχρονα δίγλωσσα άτομα ή αν μοιάζει περισσότερο με εκείνη των παιδιών που μαθαίνουν μια γλώσσα ως δεύτερη. Ως εκ τούτου, αποτελούν μοναδική κατηγορία παιδιών που μαθαίνουν δύο γλώσσες.

ΠΡΟΦΙΛ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΜΑΘΑΙΝΟΥΝ ΔΥΟ ΓΛΩΣΣΕΣ

Προκειμένου να δώσουμε πρόσωπο σε αυτές τις συγκεκριμένες κατηγορίες παιδιών που κατακτούν δύο γλώσσες, παράσχουμε περισσότερες λεπτομέρειες στην επόμενη ενότητα αναφερόμενοι σε υποθετικές περιπτώσεις παιδιών, που φέρουν τα βασικά χαρακτηριστικά της υποκατηγορίας στην οποία ανήκουν και διαφέρουν μεταξύ τους με τρόπους που θα μπορούσαν να παρέχουν σημαντικές πληροφορίες σε εκπαιδευτικούς και κλινικούς. Στο βιβλίο κάνουμε αναφορά σε αυτά τα παιδιά για να επεξηγήσουμε τα χαρακτηριστικά και τις έννοιες που αναλύονται σε κάθε κεφάλαιο. Οι υποκατηγορίες των ατόμων που μαθαίνουν δύο γλώσσες και τα ονόματα των παιδιών τα προφίλ των οποίων έχουμε σκιαγραφήσει και αποτελούν παραδείγματα, παρουσιάζονται στην Εικόνα 1.2.

Προφίλ Ταυτόχρονα Δίγλωσσων Παιδιών

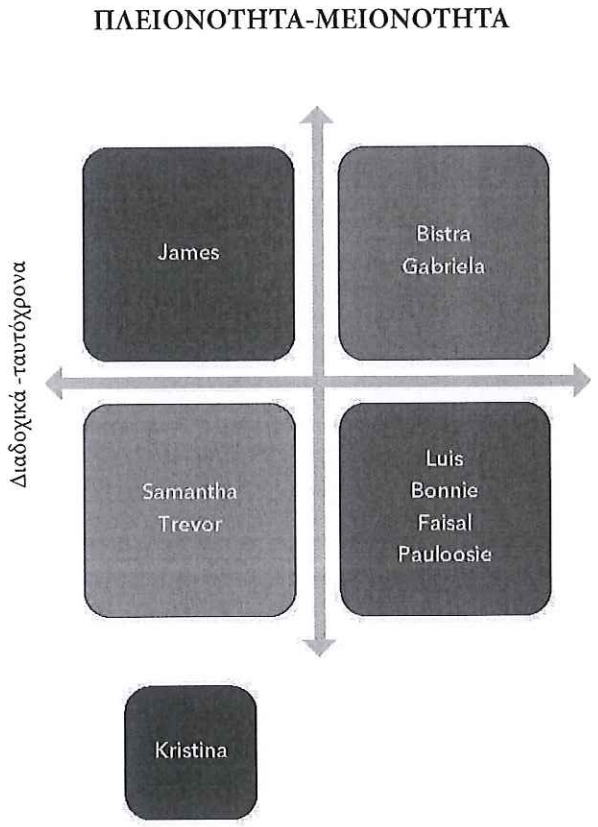
Τα παιδιά, με το προφίλ που σκιαγραφείται σε αυτή την ενότητα, έχουν όλα εκτεθεί σε δύο γλώσσες στο σπίτι από τη γέννησή τους κι έτσι εμπίπτουν στον ορισμό που έχουμε δώσει για τα ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά. Ωστόσο, διαφοροποιούνται αναφορικά με το κοινωνιογλωσσικό κύρος των δύο γλωσσών τους.

James

Ο James μένει στο Μόντρεαλ, τη μεγαλύτερη πόλη του γαλλόφωνου γεωγραφικού διαμερίσματος του Κεμπέκ, στον Καναδά. Η μητέρα του είναι γαλλοκαναδή και, παρόλο που ομιλεί με ευχέρεια Αγγλικά και Γαλλικά, χρησιμοποιεί μόνο (ή κυρίως) Γαλλικά με τον James, πρακτική που εφαρμόζει από τότε που το παιδί γεννήθηκε, πριν 5 χρόνια. Ο πατέρας του είναι αγγλόφωνος Καναδός και είναι λειτουργικά δίγλωσσος στα Αγγλικά και στα Γαλλικά, χρησιμοποιεί όμως μόνο (ή κυρίως) Αγγλικά με τον James. Οι γονείς του αποφάσισαν να ομιλούν την αντίστοιχη μητρική τους γλώσσα μαζί του, ώστε να μεγαλώσει ως δίγλωσσος. Ο James έχει δύο Γ1 – είναι ένα ταυτόχρονα δίγλωσσο παιδί. Ακούει και χρησιμοποιεί και Γαλλικά και Αγγλικά σε καθημερινή βάση στο σπίτι. Επίσης, χρησιμοποιεί

και τις δύο γλώσσες εκτός σπιτιού με τους συμμαθητές και τους οικογενειακούς φίλους του, κάποιοι εκ των οποίων ομιλούν μόνο Αγγλικά ή μόνο Γαλλικά ή και τις δύο γλώσσες. Τα Γαλλικά του είναι λίγο καλύτερα από τα Αγγλικά του, μιας και η οικογένειά του μένει σε μια γειτονιά του Μόντρεαλ η οποία είναι κυρίως γαλλόφωνη και επειδή μιλά Γαλλικά στο νηπιαγωγείο, όμως ο James είναι λειτουργικά επαρκής και στις δύο γλώσσες.

Ο James είναι ένα ταυτόχρονα δίγλωσσο παιδί που ανήκει σε μια πλειονοτική γλωσσική ομάδα καθώς μεγαλώνει σε μια οικογένεια που ανήκει στις δύο κυρίαρχες πολιτισμικές ομάδες του Κεμπέκ-την αγγλική και τη γαλλική. Αυτό δε συνεπάγεται μόνο ότι υπάρχει ισχυρή υποστήριξη και στις δύο του γλώσσες εντός της οικογένειάς του αλλά επίσης και ότι και οι δύο γλώσσες χρησιμοποιούνται ευρέως στην κοινότητα συνολικά – σε καταστήματα, στον κινηματογράφο και τελικώς στην αγορά εργασίας. Οι γονείς του James

Εικόνα 1.2. Η εικόνα αποτυπώνει το πώς τα παιδιά των οποίων το προφίλ σκιαγραφείται εμπίπτουν στις υποκατηγορίες που προκύπτουν από τις παραμέτρους του γλωσσικού κύρους και της ηλικίας κατάκτησης. (*Σημείωση*: η περίπτωση της Kristina αποτυπώνεται ξεχωριστά στην εικόνα, επειδή είναι παιδί διακρατικής υιοθεσίας και δεν εμπίπτει σε καμία υποκατηγορία. Την έχουμε, ωστόσο, κατατάξει στους ομιλητές πλειονοτικής γλώσσας, καθώς η γλώσσα της θετής οικογένειάς της είναι πλειονοτική.)

έχουν την επιλογή να τον στείλουν σε σχολείο όπου γλώσσα εκπαίδευσης είναι η αγγλική ή σε αντίστοιχο γαλλικό σχολείο ή ακόμα και σε ένα **πρόγραμμα εμβάπτισης** σχεδιασμένο για αγγλόφωνα παιδιά, ώστε να μαθαίνουν μέσω των Γαλλικών. Επέλεξαν ένα γαλλικό σχολείο, προτίθενται όμως να τον εγγράψουν σε αγγλόφωνα καλοκαιρινά εκπαιδευτικά προγράμματα.

Πολλά παιδιά ανά τον κόσμο μοιάζουν στον James. Είναι παιδιά γονέων από πλειονοτικές γλωσσικά ομάδες, που μαθαίνουν δύο Γ1. Άλλα παιδιά σαν τον James θα μπορούσαν να μεγαλώνουν στη Χώρα των Βάσκων ή στην Καταλονία στην Ισπανία, όπου τα Βασκικά και τα Καταλανικά είναι γλώσσες υψηλού κοινωνικού κύρους παράλληλα με την εθνική γλώσσα, τα Ισπανικά. Άλλο ένα παράδειγμα θα μπορούσαν να αποτελούν τα παιδιά που μαθαίνουν Γαλλικά και Ολλανδικά (Φλαμανδικά) στο Βέλγιο από τους γονείς τους στο σπίτι. Από ψυχογλωσσολογικής σκοπιάς, τα ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά, όπως ο James, είναι πολύ ικανά στην εκμάθηση γλωσσών και είναι πιθανό να κατακτήσουν πλήρη επάρκεια και στις δύο γλώσσες, καθώς το περιβάλλον στο οποίο ζουν υποστηρίζει τη μάθηση πρόσθετων γλωσσών χωρίς να υπονομεύεται καμία γλώσσα.

Bistra

Η Bistra είναι 4 ετών και διαμένει στην Αϊόβα των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι γονείς της είναι πτυχιούχοι, που ολοκληρώνουν τις διδακτορικές τους σπουδές στο τμήμα Σλαβικών Σπουδών, όπου και γνωρίστηκαν. Ο πατέρας της Bistra, φυσικός ομιλητής της αγγλικής γλώσσας, μιλάει με ευχέρεια μια δεύτερη γλώσσα, τα Ρωσικά και γνωρίζει λίγα Βουλγαρικά. Η μητέρα της Bistra είναι βουλγαρικής καταγωγής και μετανάστευσε στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ομιλεί με ευχέρεια και Αγγλικά και Ρωσικά ως δεύτερη γλώσσα και είναι φυσική ομιλήτρια Βουλγαρικών. Η μητέρα της Bistra της μιλά αποκλειστικά στα Βουλγαρικά από τη γέννησή της και ο πατέρας της χρησιμοποιεί αποκλειστικά Αγγλικά μαζί της. Οι γονείς μιλούν μεταξύ τους στα Αγγλικά ή μερικές φορές στα Ρωσικά. Η Bistra πηγαίνει σε έναν παιδικό σταθμό, όπου ομιλούνται μόνο Αγγλικά. Όπως ο James, έτσι και η Bistra είναι ένα ταυτόχρονα δίγλωσσο παιδί, γιατί εκτίθεται σταθερά σε δύο γλώσσες από τη γέννησή της. Σε αντίθεση με τον James, ωστόσο, η μια από τις δύο γλώσσες της δεν ομιλείται ευρέως εκτός του σπιτιού της, ως εκ τούτου, θα μπορούσε να θεωρηθεί μέλος μιας μειονοτικής εθνογλωσσικής κοινότητας ομιλητών βουλγαρικής καταγωγής στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Για τη μητέρα της Bistra αποτελεί βασική προτεραιότητα το να μάθει η κόρη της να ομιλεί και εν συνεχεία να διαβάζει και να γράφει Βουλγαρικά με ευχέρεια, ωστόσο, η επίτευξη αυτού του στόχου θα είναι πρόκληση. Δεν υπάρχει βουλγαρόφωνη κοινότητα στην πόλη όπου διαμένει η Bistra, οπότε πέρα από την οικογένειά της και κάποιους φίλους των γονιών της, η Bistra δεν εκτίθεται καθόλου στα Βουλγαρικά και, συγκεκριμένα, δεν έχει τη δυνατότητα σε καθημερινή βάση να τα χρησιμοποιεί με τους συνομηλίκους της. Επιπλέον, στον παιδικό σταθμό όπου πηγαίνει η Bistra ομιλούν Αγγλικά και η εκπαίδευσή της θα είναι στα Αγγλικά. Ακόμη και στα 4 αυτά πρώτα έτη ζωής της, η Bistra ομιλεί Αγγλικά με μεγαλύτερη επάρκεια από ό, τι Βουλγαρικά και μερικές φορές κάνει εναλλαγή κώδικα στα Αγγλικά όταν ομιλεί με τη μητέρα της.

Η διατήρηση της **γλώσσας (πολιτισμικής) κληρονομιάς** ή της γλώσσας καταγωγής αποτελεί συχνά επίπονη προσπάθεια για πολλές οικογένειες προσφύγων και μεταναστών,

όπως της Bistra. Τα παιδιά σαν τη Bistra ενδέχεται να περάσουν ένα στάδιο, κατά το οποίο να αρνούνται να μιλήσουν τη μειονοτική γλώσσα και να επιμένουν να χρησιμοποιούν μόνο Αγγλικά, ακόμη και με άτομα με τα οποία χρησιμοποιούσαν τη γλώσσα πολιτισμικής κληρονομιάς τους τις περισσότερες φορές. Κάποια παιδιά θα απολέσουν το μεγαλύτερο μέρος της γλωσσικής τους ικανότητας στη γλώσσα πολιτισμικής κληρονομιάς, με την έναρξη της φοίτησης στο σχολείο. Μερικές φορές είναι αδύνατον για τους γονείς να βρουν μέσα, όπως πολιτιστικές εκδηλώσεις ή βιβλία και ηλεκτρονικές πηγές στη γλώσσα πολιτισμικής κληρονομιάς, ώστε να προσφέρουν στα παιδιά τους ένα μεγαλύτερο και ευρύτερο φάσμα εμπειριών για την χρήση της γλώσσας. Ωστόσο, όσο περισσότερο επιμένουν οι γονείς να ομιλούν τη γλώσσα πολιτισμικής κληρονομιάς τους και όσο περισσότερο εκθέτουν τα παιδιά τους σε περιβάλλοντα όπου ομιλείται αυτή η γλώσσα, τόσο πιθανότερο είναι τα παιδιά τους να διατηρήσουν την ικανότητα να ομιλούν αυτή τη γλώσσα, ακόμα και μετά την έναρξη της σχολικής φοίτησης. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να δίνονται στα παιδιά που ομιλούν μειονοτική γλώσσα δυνατότητες να αλληλεπιδρούν με ποικίλες ομάδες συνομιλητών, ιδίως με συνομηλίκους τους στη γλώσσα πολιτισμικής κληρονομιάς. Η Bistra αν και είναι ένα ταυτόχρονα δίγλωσσο παιδί στην ηλικία των 4 ετών, δεν είναι απόλυτα βέβαιο εάν θα επιτύχει πλήρη γλωσσική επάρκεια και στις δύο γλώσσες ως ενήλικας. Στο Κεφάλαιο 7 αναλύεται η περίπτωση κατάκτησης μιας γλώσσας πολιτισμικής κληρονομιάς.

Gabriella

Η Gabriella είναι 6 ετών και, όπως η Bistra και ο James, είναι ένα ταυτόχρονα δίγλωσσο παιδί, επειδή έχει εκτεθεί και στην ισπανική και στην αγγλική γλώσσα από τη γέννησή της. Η Gabriella γεννήθηκε στην περιοχή της πόλης της Νέας Υόρκης, όπως και οι δυο γονείς της, και η οικογένειά της ακόμη μένει κοντά σε αυτή την περιοχή στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η μητέρα της είναι νοσοκόμα και ο πατέρας της εργάζεται σε μια ασφαλιστική εταιρεία. Οι παππούδες και οι γιαγιάδες της από την πλευρά και της μητέρας και του πατέρα της μετανάστευσαν στη Νέα Υόρκη από το Πουέρτο Ρίκο, όταν ήταν νεαροί ενήλικες. Οι γονείς της Gabriella και οι παππούδες και οι γιαγιάδες της μιλούν και Ισπανικά και Αγγλικά στο σπίτι και στην κοινότητα, παρόλο που προσπαθούν να ομιλούν περισσότερο στα Ισπανικά παρά στα Αγγλικά στο σπίτι. Η Gabriella κατοικεί σε μια γειτονιά όπου υπάρχουν πολλές οικογένειες με καταγωγή από το Πουέρτο Ρίκο, οπότε εκτίθεται στην ισπανική γλώσσα, όχι μόνο στο οικογενειακό περιβάλλον της, αλλά επίσης στις τοπικές επιχειρήσεις, στην εκκλησία και με άλλα παιδιά στις παιδικές χαρές και στο σχολείο. Φοίτησε σε δίγλωσσο παιδικό σταθμό πριν το νηπιαγωγείο και τώρα είναι μαθήτρια της Α' δημοτικού σε ένα Ισπανό-Αγγλικό δίγλωσσο σχολείο όπου τα Ισπανικά διδάσκονται μέχρι την Γ' τάξη). Στο Κεφάλαιο 9 παρέχονται περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη γλωσσική και ακαδημαϊκή ανάπτυξη παιδιών που φοιτούν σε δίγλωσσα γλωσσικά προγράμματα ή προγράμματα εκμάθησης δύο γλωσσών.

Η Gabriella παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα σε σύγκριση με τα υπόλοιπα δίγλωσσα παιδιά, με την έννοια του ότι είναι μετανάστρια τρίτης γενιάς, η οποία όμως ακόμη ομιλεί τη γλώσσα πολιτισμικής κληρονομιάς της. Πολλοί μετανάστες δεύτερης γενιάς απολύουν τη γλώσσα καταγωγής τους. Η οικογένεια της Gabriella έχει κατορθώσει να διατηρήσει τη γλωσσική της ικανότητα στα Ισπανικά, εξαιτίας της υπερηφάνειας που τρέφουν

για την καταγωγή τους και της πεποίθησής τους για τη σπουδαιότητα του να κληροδοτήσουν αυτή την πολιτισμική κληρονομιά στα παιδιά τους. Επιπλέον, όσοι έχουν καταγωγή από το Πουέρτο Ρίκο και ζουν στη Νέα Υόρκη μπορούν να επισκέπτονται συχνά τη χώρα καταγωγής τους. Ως εκ τούτου, τα Ισπανικά είναι μια επικρατούσα μειονοτική γλώσσα στη Νέα Υόρκη και η οικογένεια της Gabriella ζει σε μια κοινότητα στην οποία η γλώσσα χρησιμοποιείται καθημερινά. Η Gabriella έχει ταξιδέψει ήδη δύο φορές στο Πουέρτο Ρίκο για διακοπές μακράς διαρκείας.

Σε αντίθεση με τον James και τη Bistra, η Gabriella εκτίθεται στα Αγγλικά και στα Ισπανικά και από τους δύο γονείς της, με αποτέλεσμα κανείς από τους δύο γονείς να μη συσχετίζεται αποκλειστικά με μία μόνο γλώσσα. Επίσης, και οι δύο γονείς ομιλούν Ισπανικά και Αγγλικά με ευχέρεια. Για κάποιες οικογένειες που μεγαλώνουν ταυτόχρονα δίγλωσσα παιδιά, είναι δύσκολο να διατηρηθεί η διγλωσσία του παιδιού, εάν ο ένας γονέας είναι μονόγλωσσος. Για παράδειγμα, ο πατέρας της Bistra ομιλεί ως έναν βαθμό Βουλγαρικά, όχι όμως σε τόσο καλό επίπεδο, ώστε να μπορεί να κάνει μια αναλυτική συζήτηση με την κόρη του. Αντιθέτως, η Gabriella μπορεί να ομιλεί είτε Αγγλικά είτε Ισπανικά ελεύθερα και με τους δύο γονείς της. Εξαιτίας του ότι οι γονείς της Gabriella ομιλούν και Αγγλικά και Ισπανικά, μερικές φορές αναμειγνύουν λέξεις από τις δύο γλώσσες σε μια συζήτηση, ακόμη και σε μια πρόταση. Αυτό το φαινόμενο ονομάζεται **ανάμειξη γλωσσικών κωδίκων** (code-mixing) και παρατηρείται συχνά σε δίγλωσσες κοινότητες σε όλη την υφήλιο. Στο Κεφάλαιο 5 περιλαμβάνονται λεπτομέρειες για το πώς λειτουργεί η ανάμειξη κωδίκων και πώς αναμειγνύουν κώδικες τα δίγλωσσα παιδιά.

Εκ πρώτης όψεως, ίσως θα μπορούσε να πει κάποιος πως η Gabriella μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον παρόμοιο με αυτό του James. Ωστόσο, στην Εικόνα 1.1 την έχουμε κατατάξει ως ταυτόχρονα δίγλωσσο παιδί που ανήκει σε μειονοτική γλωσσικά κοινότητα, όπως και τη Bistra. Αυτό συμβαίνει επειδή, αν και τα Ισπανικά ομιλούνται ευρέως στη Νέα Υόρκη και σε πολλές περιοχές των Ηνωμένων Πολιτειών, δεν έχουν το ίδιο υψηλό κοινωνικό κύρος, όπως τα Γαλλικά στον Καναδά. Ωστόσο, παρόλο που η Gabriella είναι ένα δίγλωσσο παιδί που ανήκει σε μειονοτική γλωσσικά κοινότητα, οι πιθανότητες να διατηρήσει τη διγλωσσία της καθ' όλη τη ζωή της είναι πολλές, επειδή τα Ισπανικά ομιλούνται ευρέως στην κοινότητά της και μεγαλώνοντας θα έχει πολλές ευκαιρίες να τα χρησιμοποιεί.

Η αντιπαραβολή των καταστάσεων της Bistra και της Gabriella αποτελεί παράδειγμα ενός ισχυρισμού που υποστηρίχθηκε προηγουμένως – ότι η μειονοτική γλώσσα βρίσκεται σε ένα συνεχές. Κάποιες γλώσσες μπορούν να θεωρηθούν σε μεγαλύτερο βαθμό ως μειονοτικές γλώσσες από ό, τι άλλες και αυτό μπορεί να επηρεάσει την έκθεση και τη στάση των παιδιών απέναντι σε αυτές, κάτι που μετέπειτα αναμένεται να επηρεάσει τις πιθανότητές τους να εξελιχθούν σε δίγλωσσους ενήλικες. Στο Κεφάλαιο 4 εξετάζεται η γλωσσική ανάπτυξη ταυτόχρονα δίγλωσσων παιδιών, όπως ο James, η Bistra και η Gabriella κατά την προσχολική και πρώιμη σχολική ηλικία.

Ο James, η Bistra και η Gabriella μαθαίνουν τις δύο γλώσσες τους από τους γονείς τους στο σπίτι. Ωστόσο, σε άλλες περιπτώσεις ταυτόχρονα δίγλωσσων παιδιών οι πηγές γλωσσικού εισαγόμενου μπορεί να είναι διαφορετικές – από παππούδες και γιαγιάδες ή φροντιστές παιδιών. Στο Πλαίσιο 1.1 παρουσιάζεται ένα απόσπασμα από τους *New York Times* (Navarro, 2002) αναφορικά με αγγλόφωνους γονείς που επιλέγουν να προσλάβουν ισπανόφωνες εσωτερικές βοηθούς φροντίδας παιδιών (νταντάδες), οι οποίες προσέχουν

τα παιδιά, όσο οι γονείς βρίσκονται στην εργασία τους. Με το να εμπιστεύονται τη φροντίδα των παιδιών τους σε ισπανόφωνους/ες βοηθούς φροντίδας παιδιών, αυτοί οι γονείς προσπαθούν να δώσουν στα παιδιά τους την ευκαιρία να μάθουν Ισπανικά, μαζί με τα Αγγλικά.

ΠΛΑΙΣΙΟ 1.1

New York Times, 19 Σεπτεμβρίου, 2002: «Hello Mommy, Hola[1] Nanny: Νταντάδες με Μεταναστευτικό υπόβαθρο Αποκτούν και Δεύτερο Ρόλο ως Δασκάλες Γλωσσών

- της Mireya Navarro

Όταν ο Daniel Etkin πρωτομίλησε, είπε «μαμά» και «σκούπα». Ίσως, όχι τις λέξεις που θα ήθελε ιδανικά να ακούσει ο μπαμπάς του – αποτελούσαν όμως μια αντανάκλαση του έντονου ενδιαφέροντος του ως προς τις σκούπες.

Στις πρώτες λέξεις του Daniel, όμως, περιλαμβάνονταν και το «agua» (νερό) και «bonito» (όμορφος), τις οποίες διδάχθηκε από τη νταντά του με καταγωγή από το Σαλβαδόρ, η οποία είναι στο πλευρό του από όταν αυτός ήταν μιας εβδομάδας.

Η νταντά, Morena Lopez, δεν ομιλεί Αγγλικά και οι γονείς του ομιλούν ελάχιστα Ισπανικά, οπότε, στην τρυφερή ηλικία των 2 ετών, ο Daniel είναι το μόνο άτομο στο σπίτι με την ικανότητα να επικοινωνεί με όλους. Και, όπως στην περίπτωση πολλών άλλων παιδιών στην πόλη της Νέας Υόρκης και σε πολλές άλλες περιοχές με μεγάλους μεταναστευτικούς πληθυσμούς, η νταντά, στην περίπτωση του Daniel, δεν τον ταΐζει και τον προσέχει μόνο, αλλά του μαθαίνει και μια γλώσσα.

Η αυξανόμενη ζήτηση από τη σκοπιά των εργαζόμενων γονέων για υπηρεσίες φροντίδας παιδιών κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει δημιουργήσει μια εξειδικευμένη ανάγκη στην αγορά εργασίας, την οποία καλύπτουν νέοι μετανάστες. Η συνθήκη αυτή έχει ως αποτέλεσμα, οι νταντάδες να γίνονται στην πράξη καθηγήτριες γλωσσών σε παιδιά αγγλόφωνων γονέων. Αυτή η τάση, συνάμα με το γεγονός ότι πολλά παιδιά μεταναστών ομιλούν διαφορετικές γλώσσες από ό, τι οι γονείς τους, αναδεικνύει ένα πολιτισμικό φαινόμενο σε πολλές παιδικές χαρές: το δίγλωσσο νήπιο.(σ. B1)

(Σ.τ.Μ: «Hola» σημαίνει «Γεια» στα Ισπανικά)

Από τους New York Times, © 19 Σεπτεμβρίου 2002. New York Times. Με την επιφύλαξη παντός νόμιμου δικαιώματος. Γίνεται χρήση κατόπιν αδείας και προστατεύεται από τους Νόμους περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας των Ηνωμένων Πολιτειών. Απαγορεύεται η εκτύπωση, αντιγραφή, αναδιανομή ή αναμετάδοση του Υλικού άνευ προηγούμενης ρητής γραπτής αδείας.